

Louise O. Fresco, 10 mei 2014

Masha Trebukova: A serious House on serious Earth

De Engelse dichter Philip Larkin (1922-1985) heeft ooit mooi beschreven hoe kerkgebouwen ook voor een ongelovige onweerstaanbaar zijn. Hij vertelt hoe hij iedere keer een lege kerk binnengaat, rond kijkt - en uiteindelijk teleurgesteld wordt....

*Back at the door
I sign the book, donate an Irish sixpence,
Reflect the place was not worth stopping for.
Yet stop I did: in fact I often do,
And always end much at a loss like this,
Wondering what to look for; wondering, too,
When churches fall completely out of use
What we shall turn them into, if we shall keep
A few cathedrals chronically on show...*

Heeft het zin, vraagt hij zich af, om religieuze instellingen te bewaren? Kerken, synagogen, tempels en moskeeën: ze hebben de mens eeuwenlang begeleid gedurende de belangrijke rites de passage: dood, geboorte, huwelijk. En ze doen dat voor velen nog steeds. Maar wat betekenen ze echt in onze geseclariseerde tijd voor mensen zoals wij die niet geloven en nauwelijks ergens bij willen horen?

In hetzelfde gedicht doet Larkin een poging tot verklaring van de aantrekkingskracht van het kerkgebouw:

*A serious house on serious earth it is,
In whose blent air all our compulsions meet,
Are recognized, and robed as destinies.
And that much never can be obsolete,
Since someone will forever be surprising
A hunger in himself to be more serious*

Anders gezegd: religieuze plaatsen zijn niet zo maar overbodig, ons lot – our destinies – is er aan verbonden. Uiteindelijk vinden we daar waar het om gaat: onze honger to be more serious. Die honger is er, en we voelen allemaal wel aan wat Larkin bedoelt: het verlangen om ons bestaan te begrijpen, de eindigheid en de eenzaamheid ervan, en de verbondenheid met anderen. Ons lot.

Ook in onze tijd hebben kerken en synagogen hun vanzelfsprekendheid verloren. Her en der worden ze omgebouwd tot appartementen, ateliers of boekhandels. Het gebouw blijft staan, het geloof ebt weg en in zijn plaats komt dat vage spirituele, iets-isme. Zie onder: life style, mind&body op de planken van trendy boekwinkels of de drogist. Maar die vaagheid is niet "serious", in Larkin's termen, en onze honger blijft bestaan. Waar kerken en religieuze plaatsen leeglopen, stilt Masha Trebukova wel onze honger. Zij scheidt een religieuze ruimte waar er geen was. Door haar tentoonstelling Creation juist hier in Nieuw Dakota te hangen krijgt het gebouw iets van een tempel. Een ode aan de schepping. Het begint in zwart- en grijs tinten met hier en daar wat goud en werkt toe naar het licht. We komen er via twee open deuren die fungeren als een poort. Er zijn 12 panelen die als een iconenreeks samenhangen, en vijf andere die Black Altar heten. En, dan, op de centrale achtermuur verschijnt het licht: The Creation of Man met de veelkleurige cirkelvormige Tree of Life erboven. De engelen staan er als bewakers, Ramiel en Uriel.

Masha laat zien dat je als agnosticus werk kunt maken dat past in een religieuze traditie. Die tradities zijn bij haar aanwezig in al hun historische en persoonlijke verknoptheid: de Russische iconen uit haar jeugd, maar ook de Italiaanse renaissance. De deuren hier zijn geïnspireerd door de poort van San Zeno in Verona – Masha's deuren doen mij trouwens ook aan de deuren van het baptisterium in Florence denken, die koperen deuren van Lorenzo Ghilberti die zo mooi waren dat ze de deuren van het paradijs, le porte del paradiso, genoemd werden. En ook hier leiden ze onze blik naar de Schepping, the creation of man. En natuurlijk staat er naast die Russische en Italiaanse traditie ook de joodse, waarin religieuze afbeeldingen verboden zijn. Beseffen we ons voldoende dat van de drie monotheïstische godsdiensten met hun gemeenschappelijke oorsprong slecht één ervan, de christelijke het weergeven van het goddelijke en heilige toestaat? Met dat verbod werd niettemin de hand gelicht, niet alleen door gehelliniseerde Joden – denk aan de beroemde Dura Europos synagoge in Syrië met afbeeldingen van de handen van God die van boven neerdalen. Ook Chagall schildert God als een engel, terwijl Soutine de stap naar zwart-witte abstractie van het sublieme zette. Van beiden vinden we visuele echo's bij Masha.

Het schilderen in een religieus-figuratieve traditie doet me denken aan een ander dwarsverband. In My Name is Asher Lev beschrijft Chaim Potok een worsteling die overigens deels autobiografisch is: die van een jonge kunstenaar uit een chassidisch milieu die met de traditie breekt, niet alleen door naakten te schilderen maar ook die andere apotheose, de kruisiging van Jezus. In Creation zie ik het semi-abstracte semi-figuratieve antwoord op een verhaal - de schepping - waarvan geen beeld bestaat, of waarvan het beeld – een beeld, dat van het eeuwig groene paradijs van overvloed en harmonie - pas veel later tot ons bewustzijn is doorgedrongen. Masha schildert iconen in een aniconische traditie. Toen ik bij een bezoek aan haar atelier vroeg of ze ooit overwogen had om al fresco te schilderen, muurschilderingen dus, antwoordde ze: Nee, want die kun je niet meenemen. Haar Creation is een draagbare tempel, een tempel voor tijden van contemplatie, voor wie honger naar serious business zoals Larkin. Voor wie ook beseft dat religie niet voorbij gaat. Want toen ik net zei dat we in een seculiere tijd leven, was dat maar een deel van de waarheid. Twintig jaar geleden dachten we nog dat de ontkerkelijking een onvermijdelijke trend was. Nu weten we beter: de hang naar het spirituele ietsisme is niet weg, en religion is there to stay – 85% van de Amerikanen gelooft dat de hand van God nodig was bij de schepping, slechts voor 15% was de mens het gevolg van de evolutie, een biogeochemisch en niet een goddelijk proces. Creation van Masha Trebukova is "serious business" die onze honger stilt naar het begrijpen van ons bestaan, onze aanwezigheid als menselijke soort die in geologische termen nog maar net komt kijken op dat dunne aardkorstje en die al zo veel, in de naam van religie, heeft gedaan, ten goede en ten kwade.

Ik ben Masha dankbaar dat ze ons met haar mee laat kijken naar ons ontstaan. Net als Philip Larkin, de ongelovige zeg ik:

*It pleases me to stand in silence here;
De dichter eindigt zijn Church Going met:
A serious house on serious earth it is,
...Since someone will forever be surprising
A hunger in himself to be more serious,
And gravitating with it to this ground,
Which, he once heard, was proper to grow wise in,
If only that so many dead lie round.*

Creation gaat over dood en leven, zonder dood, in biologische zin, geen leven, want alles wat leven was wordt door de dood in nieuw leven omgezet. Dat is, denk ik ook waar de cyclische elementen in Masha's werk op wijzen: ewige Wiederkehr uit de veelzijdige, verknoppte traditie, serious work.